

розуміння норми Закону. В законодавстві, вважаю, варто було б уникати таких висловлювань, оскільки вони не конкретні, не чіткі.

Друге запитання стосується суду, який може взяти до уваги докази володільця знака про його невинність щодо невикористання. Редакція цієї норми дає підстави зробити висновок, що суд при розв'язанні питання про визнання свідчення нечинним може взяти до уваги докази володільця (власника) свідчення про те, що невикористання мало місце незалежно від його волі, а може їх і не взяти. Іншими словами, відповідальність власника за невикористання може мати місце без його вини. А це вже суперечить принципу цивільного права — відповідальність настає лише за наявності вини. Безвинна відповідальність буває лише у випадках, передбачених законодавством. Чинне цивільне законодавство України не передбачає безвинної відповідальності за такий випадок.

Більше того, наведена Міжнародна угода вважає неможливим припинити чинність свідчення, якщо його володілець (власник) наведе вагомі причини невикористання знака, що настали не з його волі.

Принцип територіальності полягає в тому, що державна реєстрація товарного знака має чинність лише в межах тієї країни, яка здійснила таку реєстрацію і видала свідчення на знак. Цей принцип можна визнати умовно. Справа в тому, що Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків встановила дещо інші принципи щодо реєстрації. Мадридську угоду за станом на 1 січня 1995 р. підписали поки що 43 держави. Отже, більше двох третин світу дотримуються принципу територіальності державної реєстрації товарних знаків, відповідно до якого свідчення на знак має чинність лише на території тієї держави, яка його видала.

Це означає, якщо заявник має бажання зареєструвати свій товарний знак в будь-якій країні, яка не підписала Мадридську угоду, він повинен подати заявку до відомства з товарних знаків цієї держави. Звичайно, це ускладнює реєстрацію знаків, робить дану процедуру значно дорожчою тощо. Проте, чинність знака обмежується територією держави, що його зареєструвала.

Саме ця обставина, даний принцип територіальності зумовили необхідність шукати шляхи обійти його. Прикладом є створення і підписання Мадридської угоди, відповідно до якої вона потенційно може мати чинність в усіх країнах, що її підписали. Тобто, за цією Угодою принцип територіальності втрачає своє значення.

Слід підкреслити, що названий принцип, хоча і є не кращим, але був зумовлений інтересами захисту товарів на ринку — спочатку на своєму внутрішньому, а потім вже й на зовнішньому. Але він не допускав можливості надати чинність свідченню, виданому однією країною на території іншої. Не допускає цей принцип такої можливості і тепер. Проте, варто визнати й інше — він істотно обмежує функції товарного знака лише своєю територією. З даного замкнутого кола допомогла вийти Мадридська угода. В країнах, які її підписали, принцип територіальності не діє. В перспективі він втратить своє значення.

Принцип судового захисту прав на товарні знаки. Зазначений принцип стосується будь-яких прав і тому останній швидше слід визнати загальним цивільно-правовим принципом, але його чинність, безумовно, поширюється і на право на товарний знак. Він полягає в тому, що будь-яке посягання на права на названі знаки, передбачені ст. 16 Закону, тягне відповідальність згідно з чинним законодавством.

Спори, що виникають з приводу використання товарних знаків та їх охорони, розв'язуються судом, арбітражним судом або третейським судом⁸. Паризька конвенція також накладає обов'язок на країни — учасниці здійснювати охорону таких знаків відповідно до їх національного законодавства.

Привертає увагу певна неадекватність норм про захист прав на товарні знаки, передбачених Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», та положеннями Паризької конвенції, а також нормами, встановленими для захисту прав на інші об'єкти промислової власності.

⁸ А д у е в А. Н. Разрешение споров по товарным знакам // Вопросы изобретательства. — 1973. — № 10. — С. 28—30.

О.МЕЛЬНИК

(НДІ проблем боротьби зі злочинністю)

Законодавство України та зарубіжних країн щодо статусу державної мови (порівняльний аспект)

Поняття «державної» чи «офіційної» мови використовується у законодавствах більшості держав світу. Ці терміни застосовуються як синоніми. За визначенням проф. Блумфілда, «мова є офіційною, якщо їй надаються основні правові гарантії, котрі забезпечують її використання, сталість, підтримку в усіх сферах діяльності держави». Це мова, котрою держава самовиражається¹. Таким чином, статус офіційної мови регулює на мовному рівні відносини між громадянами та державою. Цей статус надає можливість громадянам наполягати на використанні офіційної (тобто державної) мови, коли вони звертаються до державних органів².

Деякі держави, наприклад, Україна, Литовська Республіка, Республіка Молдова, Словацька Республіка та інші, використовують поняття «державна мова» у своїх Конституціях та законах, інші, як, зокрема, Республіка Болгарія, Республіка Македонія, Республіка Словенія та інші, користуються терміном «офіційна мова». Деякі держави взагалі не використовують термінів державна чи офіційна мова, оскільки не мають потреби зайвий раз підкреслювати офіційний статус мови титульної чи державотворчої нації. Така потреба, на жаль, існує в Україні, де століттями українська мова нищилась на державному рівні. Перелік законодавчих актів та урядових заборон Російської імперії та в радянський період, спрямованих на знищення української мови, відомий³.

В короткий період українізації у 30-х роках були спроби державної підтримки української мови. Так, Постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету та Ради Народних Комісарів УСРР «Про забезпечення рівноправності мов та про сприяння розвитку української культури» від 1927 р. проголошує українську мову обов'язковою мовою декретів, постанов та наказів ВУЦВК, РНК, центральних урядництв та установ УСРР, округових виконавчих комітетів та міських рад, обов'язковою мовою внутрішнього діловодства та рахівництва в усіх державних установах, підприємствах та організаціях як республіканського і місцевого, так і загальносоюзного значення, мовою судочинства, вищих шкільних закладів. «На посади професорів, викладачів вищих шкільних закладів належить призначати лише осіб, що можуть провадити викладання українською мовою...»⁴. Цей період українізації, однак, був дуже коротким і був зупинений телеграмою Сталіна про припинення українізації. Весь подальший період був періодом поступового витіснення української мови з усіх сфер офіційного вжитку⁵.

Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 р. підтвердив соціальне призначення української мови як державної в УРСР, але не оминув і визначення російської мови як мови міжнаціонального спілкування народів Союзу РСР. Офіційними мовами в УРСР згідно з цим Законом *de facto* визнаються українська та російська мови.

Важливим кроком на шляху утвердження української мови як державної стала ст. 10 Конституції України. Проголошення в цій статті української мови державною, виходячи з прямої дії норм Конституції, є достатньою підставою для звернення громадян до суду у випадку, коли в органі державної влади, місцевого самоврядування їм не відповіли українською мовою.

Однак за ситуації, котра склалась в Україні, проголосити українську мову державною виявилось недостатнім. Гостро стоїть проблема визначення поняття «державна мова», законодавче регулювання її використання. Будучи проголошеною державною, українська мова не стала у багатьох випадках мовою офіційного користування. Мала місце «місцева мовна законотворчість», як визначив Президент України Л. Кучма неконституційні рішення деяких органів місцевої влади щодо надання російській мові статусу офіційної, як це зроблено в

¹ B l o o m f i e l d L. La competence constitutionnelle et juridique pour instituer une langue ou des langues officielles au Quebec // Rapport de la Commission d'enquete sur la situation de la langue francaise et sur les droits linguistiques au Quebec. — Quebec: Editeur officiel, 1972. — P. 226, 230.

² Language Rights in Canada / Ed. M. Bastarache. — Montreal: Les Editions Yvon Blais Inc., 1987. — P. 18.

³ Д и в.: Я б л о н с ь к и й В., Т а л а н ч у к П. Мова рідна, слово рідне // Голос України. — 27.03.1997. — № 54. — С. 10.

⁴ Постанова ВУЦВК та РНК УСРР «Про забезпечення рівноправності мов та про сприяння розвитку української культури» // Г о р б а ч у к В. Барви української мови. — К.: Видавничий дім «КМ ACADEMIA», 1997. — С. 41—42.

⁵ І г н а т е н к о П. Р. та ін. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник. — К.: Інститут змісту і методів навчання, 1997. — С. 204—205.

Миколаєві, Одесі, Харкові, Горлівці, Харцизьку⁶. З метою впровадження української мови в усі сфери суспільного життя при Президентові України була створена Рада з питань мовної політики, котра працює над законопроектом «Про розвиток і застосування мов в Україні». У ньому зафіксовано, що українська мова як державна є основним засобом спілкування в усіх сферах суспільного життя на всій території країни і є обов'язковою для застосування в діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, установ, організацій, а також підприємств незалежно від форм власності. Визначено також і механізм реалізації державного статусу української мови — через органи державної влади. Посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування, працівники державних установ зобов'язані володіти державною мовою в обсязі, необхідному для виконання ними службових обов'язків, та користуватися нею під час їх виконання. Робота над цим законопроектом триває.

Положення про необхідність володіння державною мовою містяться також в Законах України «Про Конституційний Суд України», «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини» та ін.

Конституція Автономної Республіки Крим 1998 р. поряд з державною українською мовою забезпечує функціонування і розвиток, використання і захист російської, кримськотатарської, а також мов інших національностей. Однак у ст. 10 вміщено і п. 2: «В Автономній Республіці Крим російська мова як мова більшості населення і прийнята для міжнаціонального спілкування використовується в усіх сферах суспільного життя», так ніби державна мова є неприйнятною для міжнаціонального спілкування. Введення цієї норми фактично означає повне витіснення державної мови з офіційного вжитку.

Яким чином вирішується проблема державної мови у зарубіжних країнах? У Латвії згідно з Постановою Верховної Ради Латвії 1988 р., Законом про мови в Латвійській Республіці 1989 р. латвійська мова проголошена єдиною державною мовою, хоч певні гарантії для використання російської мови в цих актах зберігались. Закон повинен був набути чинності через три роки, однак за два місяці до набуття чинності Парламент прийняв низку суттєвих додатків, в яких із закону були вилучені всі норми, де згадувалась російська мова. Після прийняття Закону уряд прийняв постанови, які регулювали використання мов та покарання за порушення Закону про мову, тобто фактично було забезпечено втілення цього закону. Майже 400.000 осіб склали іспит з державної мови починаючи з 1992 року. Для впровадження Закону в життя був створений Центр державної мови, Відділ інспекції з державної мови, атестаційні комісії. Новий проект Закону про мову, підготовлений у 1995 р., проголошував усі мови, що використовуються в Латвійській Республіці, за винятком латвійської, іноземними мовами. Ст. 6.2 передбачає, що у випадку, коли іноземна мова використовується на мітингу, організатори повинні забезпечити переклад державною мовою. Згідно зі ст. 13, державні навчальні заклади ведуть навчання державною мовою⁷.

Належний захист своїй державній мові забезпечує і Естонія. Згідно з Законом про мову 1995 р., необхідно знати усну та письмову естонську мову для того, щоб бути членом місцевих органів влади. Восени 1997 р. Департамент з державної мови та національна виборча комісія ініціювали справу в адміністративному суді проти двох депутатів місцевої влади за недостатнє знання державної мови. У червні 1997 р. національна виборча комісія вирішила, що депутат міської ради м. Сілламає недостатньо володіє естонською мовою, і суд задовольнив позов комісії про позбавлення його депутатських повноважень⁸. Національний Суд Естонії у справі щодо доповнень до Закону про мову від березня 1998 р. підкреслив, що використання і захист естонської мови є метою естонської Конституції і державна влада повинна забезпечити його впровадження. Іншими словами, будь-які кроки на забезпечення використання естонської мови конституційно виправдані⁹.

Достатню підтримку своєї державної мови забезпечує і Російська Федерація. Видано указ Президента про створення ради з підтримки російської мови при Президентові, розроблена програма уряду «Російська мова», яка передбачає посилення позицій російської мови в Росії, а також навіть у країнах СНД і за їх межами з виділенням необхідних коштів для цього. Більше того, російська мова претендує на мову міжнаціонального спілкування в країнах СНД, незважаючи на те, що там уже конституційно закріплено свої державні мови¹⁰.

⁶ Див.: Волга Л. Утвердження мови — утвердження держави // Голос України. — 17.04.1997. — №. 70—71. — С. 3.

⁷ E-mail from minelres-l@riga.lv «Latvia: language legislation developments» (received 21 March 1998).

⁸ E-mail from minelres-l@riga.lv «Legal conflict on language in Estonia» (received 27 January 1998).

⁹ E-mail from minelres-l@riga.lv «National Court in Estonia...» (received 16 March 1998).

¹⁰ Див.: Яблонський В., Таланчук П., Вказ. праця. — С. 11.

Цінності як об'єкт злочину

На етапі розгляду Верховною Радою України проекту нового Кримінального кодексу України важливо визначити позиції щодо системи та видів злочинів, що зумовлюють головним чином об'єкти злочинних посягань. Проте проблема об'єкта в науці кримінального права дискусійна. Як відомо, в нашій юридичній літературі протягом майже семи десятиліть переважає точка зору, що об'єктом злочину є суспільні відносини¹. Але ця концепція, на наш погляд, хибна вже в цьому основному постулаті. Насамперед суспільні відносини не є універсальною характеристикою об'єкта злочину. Наприклад, цим поняттям не охоплюються такі особисті блага людини, як життя та здоров'я. Хоча збереження і захист цих благ забезпечуються системою відповідних суспільних відносин, право фізичного існування людини — це право природне. Воно не встановлюється, а лише санкціонується державою. Крім того, злочинні діяння посягають не тільки на соціальні відносини, а й на інші цінності: інтереси та права потерпілих, блага, які їм належать, тощо. Тому поняття суспільних відносин є надто вузьким і за його допомогою визначити поняття об'єкта злочину неможливо, адже марними і логічно помилковими будуть спроби з'ясувати ціле шляхом характеристики однієї його частини. На нашу думку, саме з цієї причини науковцям не вдалося досягти згоди щодо вирішення найважливіших положень, що стосуються цієї проблеми.

Концепція визначення об'єкта злочину як суспільних відносин здається дещо заідеологізованою, не відповідає вона і сучасним поглядам щодо оцінки соціальних чинностей, які бере під захист кримінальний закон. Основним її недоліком є певне перебільшення значення категорії «публічного» стосовно до категорії «приватного» у сфері соціального життя. Людина з її потребами, інтересами, правами відходила на другий план. Відповідно до такого підходу неточно визначена й ієрархія об'єктів злочинів у Кримінальному кодексі України 1960 р., що було наслідком недооцінки значення людини в соціальному житті, її особистості, коли навіть саме поняття «людина» підмінялося знеособленим поняттям «особа як сукупність соціальних відносин»².

Конституцією України 1996 р. закладено кардинально нові цінності орієнтації: найвищою соціальною цінністю визнано людину, а її права, свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Зважаючи на недоліки традиційного для радянського і пострадянського періоду визначення об'єкта злочину як суспільних відносин, деякі автори сучасних досліджень запропонували повернутися до теорії, створеної Францем Лістом, Н.С. Таганцевим й іншими відомими юристами кінця XIX початку XX століття в рамках класичної та соціологічної шкіл кримінального права. Зокрема ними об'єкт злочину розглядався як охоронюваний законом блага, інтереси тощо³. З огляду на викладені вище аргументи є підстави підтримати цю точку зору в частині відмови від визнання об'єктом злочину суспільних відносин. Водночас не зовсім правильно вважати таким універсальним об'єктом блага або інтереси. Вони можуть бути лише частиною тієї сукупності компонентів, які утворюють об'єкт злочинного посягання.

Для вирішення цієї проблеми, вважаємо, доцільно використовувати категорію цінностей. Цінності — це різноманітні об'єкти матеріального світу, в тому числі і сама людина, які мають суттєве позитивне значення для окремих осіб, соціальних груп і суспільства в цілому. Тому вони охороняються нормами різних галузей права, а найважливіші з них бере під захист кримінальне законодавство. Будь-яке злочинне діяння, спрямоване проти цих найважливіших цінностей, створює загрозу заподіяти або спричиняє їм шкоду. Тому зазначені цінності і виступають як об'єкт злочину. На підставі викладеного об'єкт злочину можна визначити як цінності, що охороняються кримінальним законом, проти яких спрямоване злочинне діяння і яким воно може заподіяти або спричиняє шкоду.

Велике теоретичне і практичне значення має вирішення питання про структуру цінностей як об'єкта злочину. Це питання в теорії кримінального права досліджено ще недостатньо. Так, Ю. Демідов, намагаючись визначити структуру цінностей, по суті дослідив не їх побудову, а звернув тільки увагу на взаємозалежність об'єкта та суб'єкта оцінки⁴. Деякі кроки в цьому

¹ Див. Курс сов. уголовного права. — М.: Наука, 1971. — Т. II. — С. 111; Кримінальне право України. Загальна частина. — Х., 1997. — С. 78.

² Див. Курс сов. уголовного права. — Л.-д., 1968. — Т. I. — С. 282.

³ Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть. Курс лекций. — М. — 1997. — С. 149. Ще раніше схожа пропозиція висловлювалась С.Б. Гавришем (Див.: Уголовно-правовая охрана природной среды. Проблемы теории и развития законодательства. — Х., 1994. — С. 65).

Особливо, коли вони не пов'язані з розслідуванням злочином і особою, яка його вчинила, або ж пов'язані опосередковано.

Не слід забувати і про такий суттєвий момент кримінального процесу як таємниця попереднього слідства. Залучення додаткових учасників у процес розслідування навряд чи сприяє його додержанню.

Вважаю, було б помилковим повністю відмовитися від участі понятих в кримінальному процесі. Тим паче, блок проблем, пов'язаних з його удосконаленням, потребує наукового осмислення, аналізу і пошуку шляхів вирішення. Доцільно синтезувати, на мою думку, найпринциповіші аспекти проблеми, які сприятимуть оптимізації доказової діяльності відповідних суб'єктів кримінального процесу.

Формування доказового масиву складається з декількох елементів. Загалом він включає у себе виявлення і процесуальне закріплення (фіксацію) фактичних даних, що мають значення для всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи. Участь понятих в кримінальному процесі умовно можна поділити на два етапи: коли обвинувачення пред'явлено і коли цього не зроблено. Тому із загального пакета розглядуваної проблематики виділимо деякі основні моменти.

Стаття 85² КПК (ст. 84 проекту КПК) передбачає можливість застосування кінозйомки, відеозапису при провадженні огляду, обшуку, відтворенні обстановки і обставин події тощо. Нині у кримінальний процес широко запроваджуються досягнення науки і техніки. Сучасні засоби фіксації дозволяють з достатнім ступенем точності в найкоротший строк наочно зафіксувати спостережувані результати тієї чи іншої слідчої дії без ущемлення інтересів учасників процесу.

Застосування технічних засобів при провадженні названих дій, залучення спеціалістів до фіксації їх результатів (поряд з протокольним описом) сприяють відтворенню об'єктивної реальності, нівелюючи суб'єктивні відхилення особистого сприйняття явищ дійсності учасниками процесу (слідчими, понятыми тощо).

На мій погляд, пізнання об'єктивної істини, швидкому і повному розкриттю злочинів сприяло б доповнення ст. 84 проекту КПК положенням про те, що у разі застосування наукових і технічних засобів при провадженні процесуальних дій присутність понятих не потрібна. При цьому монтаж матеріалу і часткова фіксація не допускаються. Конструкція пропонованої мною норми передбачає відсутність понятих тільки за умови застосування науково-технічних засобів. У протилежному разі слідчі дії виконуються з додержанням загальних правил, встановлених відповідною статтею КПК.

Такий підхід за умови протоколювання відповідної слідчої дії забезпечить формування допустимого, достовірного і надійного доказу.

Нині чинне кримінально-процесуальне законодавство гарантує участь у справі захисника на початковому етапі попереднього розслідування, що сприяє реальному забезпеченню прав і законних інтересів підозрюваного (обвинувачуваного). Залучення понятих до провадження слідчих дій традиційно вважається додатковою процесуальною гарантією прав учасників процесу, які мають у справі самостійний правовий інтерес.

Між тим, цікавими є результати опитування адвокатів і обвинувачуваних у зв'язку з досліджуваними питаннями, які, проте, у контексті наведених вище думок не слід абсолютизувати. Характерно, що 68 відсотків опитаних адвокатів висловились за відмову від присутності понятих у разі їх участі у слідчих діях. Аналогічної точки зору дотримуються 58 відсотків респондентів з числа обвинувачуваних, які вважають не обов'язковим залучення останніх, якщо в процесуальних діях бере участь захисник.

Вважаю, що це один з альтернативних варіантів залучення понятих у процес доказування. Тому, на мою думку, доцільно у новому КПК України передбачити відповідну норму про можливість виконання без понятих слідчих дій за участі обвинувачуваного (підозрюваного) та його захисника, якщо вони клопочуть про це і відмовляються від залучення понятих. Запропонована альтернатива може поєднуватися у комбінованому варіанті з положенням про можливе проведення слідчих дій без понятих навіть у відсутності обвинувачуваного (підозрюваного), якщо в них бере участь захисник.

Частина 2 ст. 192 КПК передбачає ексгумацію трупа, якщо в цьому виникає необхідність. Це робиться за присутності слідчого, судово-медичного експерта та двох понятих. Порядок провадження названої процесуальної дії за ст. 212 проекту КПК залишився незмінним.

Огляд і впізнання ексгумованого трупа, як підкреслюють автори Науково-практичного коментаря КПК України, можуть бути проведені на місці його вилучення³.

³ Михеєнко М. М., Шибіков В. П., Дубинський А. Я. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України. — К., 1995. — С. 245.

Наведені слідчі дії мають виражене емоційне забарвлення, тому в цих випадках не можна не враховувати психологічний фактор, обумовлений їх характером. На практиці досить складно добрати осіб, які виявили б бажання бути присутніми при цьому як поняті.

Тому, на мій погляд, не зайвим є акцентування уваги на результатах опитування респондентів, які представляють інтереси різних сторін процесу, проведених з метою з'ясування їх ставлення до питання про залучення понятих до ексгумації трупа. І слідчі, і прокурори, і адвокати, і судді висловились за необхідність перегляду та удосконалення правової норми, яка передбачає участь понятих при виконанні названої процесуальної дії. Останню вряд чи можна віднести до явищ, поширених у практичній діяльності. За даними прокуратури Луганської області, у 1998 р. до цього вдавалися два рази.

Було б помилковим ексгумацію як таку відносити до дій, що мають дослідницький характер. Швидше — це підготовчий етап для наступного провадження огляду, експертизи похованого трупа, пред'явлення його до впізнання, які пов'язані з виявленням, закріпленням і дослідженням доказів у процесі попереднього розслідування. Як правило, до провадження названих слідчих дій залучаються спеціалісти, котрі мають спеціальні знання у галузі медицини, криміналістики, що сприяє забезпеченню всебічності, повноти і об'єктивності фіксації одержаних результатів у процесуальних документах. Більше того, при провадженні судово-медичної експертизи експерт попереджається про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивого висновку.

Тому, на мій погляд, не слід абсолютизувати роль понятих при ексгумації трупа. Додатковою гарантією додержання законності з урахуванням специфіки названої процесуальної дії могла б стати участь прокурора в ексгумації, що у принципі не суперечить вимогам ч. 5 ст. 227 КПК. У зв'язку з цим потребує змін і норма кримінально-процесуального законодавства, що передбачає ексгумацію.

Що ж до огляду трупа і його впізнання, то як понятих (за відомими причинами) слід запрошувати працівників моргу або медичних працівників.

Автор торкнувся лише деяких аспектів проблеми реалізації і вдосконалення інституту понятих в українському кримінально-процесуальному законодавстві. Наведені у статті результати емпіричних досліджень свідчать про полярність думок учасників процесу з окремих питань. Тому важливо знайти взаєморозуміння, загальні точки зіткнення, які в інтересах сторін процесу служили б єдиній меті — оптимізації найдавнішого правового інституту.

Л. ЧЕРЕЧУКІНА
старший викладач
(Луганський інститут
внутрішніх справ МВС України)

Закінчення. Початок див. на с. 73—74.

У Канаді дві мови — англійська та французька — є офіційними мовами, оскільки це мови європейських засновників цієї держави. Цей статус був наданий їм федеральним Актом про офіційні мови 1969 р., згідно з яким в інституціях та уряді парламенту англійська й французька мови є офіційними мовами. Це положення потім стало конституційним через Канадську Хартію прав, яка є складовою частиною Конституційного Акта 1982 р. У провінції Квебек законодавчо визнано статус французької мови як офіційної. Так, у Квебекській Хартії про французьку мову 1977 р. передбачено, що в більшості випадків кожен має право використовувати чи щоб з ним спілкувались французькою мовою. Французька мова є мовою законодавства та судів у Квебеку, адміністрації, служби, праці, торгівлі та бізнесу, навчання в школі. Всі ці сфери дуже детально врегульовані — в Акті 232 розділи, включаючи винятки, перехідні положення та добре розроблений механізм застосування адміністративними органами.

Без сумніву, утвердження державної мови в Україні потребує нагального вирішення. Для цього необхідно використати позитивний досвід зарубіжних розвинутих країн, міжнародний досвід, власний досвід, національну культуру. Адже без утвердження мови не може бути утвердження держави.

М.АНТОНОВИЧ
доцент кафедри конституційного
і муніципального права Центру правничих студій
Української Правничої Фундації та кафедри
правознавства факультету правничих наук НаУКМА